

Samtale med Henrik Nordbrandt

Det er en af de sidste dage i oktober. Det er lige inden, mørket for alvor sætter ind, og vi træder ind i den måned, som alle kendere af Henrik Nordbrandts forfatterskab ved, er årets længste, nemlig november. Det er også dagen, hvor der har været et attentat i Nice, og det er kort inden det amerikanske præsidentvalg, som optager hele verden. For ikke at sige, at det er corona-tid. Der er med andre ord et mørke og en skælven på både de ydre og indre fronter, som Henrik Nordbrandt fortæller om, inden vi sætter os omkring spisebordet i hans hjem på Østerbro i København. Det har regnet, og himlen er lige dele mørke skyer og blå himmel, som spejler sig i søerne på den anden side af gaden. I de næste to en halv times tid taler vi om hans forfatterskab, indimellem spiller Nordbrandt tyrkisk musik og reciterer digte. På et tidspunkt kommer hans datter hjem fra skole.

Nordbrandt har fortalt mig, at han har indleveret en ny digtsamling til Gyldendal, og jeg spørger, om vi kan begynde samtalen der. Han tøver, er bekymret for, om det bliver for personligt, men går alligevel ind på spørgsmålet og fortæller om processen. Det er på den måde, vi kommer i gang, og det er på mange måder definerende for samtalen. Nogle gange spørger jeg til noget, som Nordbrandt ikke umiddelbart har lyst til at svare på, og så går han rundt om spørgsmålet, beretter måske en historie. Det er selvsagt enhver digters ret, at det først og fremmest er digtene, der taler. Alligevel når vi omkring en del, og meget af det kan læses i det følgende.¹

1. Tak til Pernille Agen Søtoft for hjælp til transkription af samtalen.

Når jeg siger, jeg har skrevet en ny bog, så er det ikke fordi... Jo, det er skrevet ned, men det meste af det har jeg lavet i hovedet, fordi mit syn er blevet så dårligt, at jeg ikke kan bruge en computer. Jeg kan bruge en iPad. Men så har jeg fundet ud af, at det faktisk kan være en fordel at digte i hovedet. Og det har jeg altid gjort i virkeligheden, men at udvikle det lidt. Man udvikler sin evne – altså sin hukommelsesevne – og kan gå ind og redigere i sin hukommelse i stedet for på computeren eller på papir, eller hvad det nu er, man bruger. Det har også lært mig noget om, at lyrik ikke så meget er skrift, som det er ord og lyde og klange og musik.

Jeg kan huske, da jeg var helt ung, var der den periode, der hed konkretismen, hvor alt skulle dreje sig om skrift. Jeg blev udnævnt til at være konkretist og var med i en antologi, som Hans-Jørgen Nielsen havde lavet. Hans-Jørgen Nielsen skrev til mig i et brev, at nu havde han opdaget, at jeg var konkretist, og så skrev jeg tilbage – det var dengang man skrev rigtige breve til hinanden – at jeg mente ikke, at jeg var konkretist, men hvis han ville bruge mine digte i en sammenhæng, var han da velkommen til det. Så jeg blev udnævnt til konkretist uden at være det og uden at tro på det. Fordi jeg har egentlig aldrig troet på det der med, at skriften var så vigtig. Det var mere ordene. Jeg kan huske, at jeg var til et forfattermøde i Belgien for mange år siden, hvor de franske forfattere, da de kom, var der navnlig en, der stod næsten med tårer i øjnene og sagde: »écrire, écrire, écrire«. Åh, ja. Men i hvert fald, for at vende tilbage til emnet, det meste af denne bog er altså noget, jeg har lavet i hovedet, mens jeg gik rundt om Sortedamssøen. Da jeg begyndte at se meget dårligt, tænkte jeg, at nu skal jeg bruge det her handicap til min fordel. Hvis man kan vende et handicap og gøre det til en fordel. Man køber en hvid stok, som man kan slå folk med – eller hvordan det nu er, så er det jo meget godt. Det var det, jeg tænkte.

Og hvad har du oplevet i den proces, som jo vitterlig er anderledes, end hvis man sidder med et stykke papir foran sig og skriver? Har du oplevet, at det gør noget særligt ved digtene?

Det giver mig et andet forhold til stoffet. Det er klart. Når jeg memorerer mine egne digte, som jeg har skrevet for år siden, så giver det mig også en anden fordel – eller et andet forhold til det. Og jeg opdager fejl, som jeg har lavet for mange år siden og tænker; det klinger ikke rigtig godt. Det er måske fordi, det er for nedskrevet. Det er for meget skrift og for lidt lyd, eller hvad det nu kan være.

[Nordbrandt laver kaffe, og da vi sætter os igen, vil jeg gerne tale videre om digtsamlingen].

Du kan læse det første digt. Det første digt giver ligesom stemningen, om jeg så må sige.

Det sætter på en måde et meget biografisk anslag...

Jo, det er det vist nok, desværre. Det er det også. Der er mange ting i det, der er biografisk. Faktisk. Det har også noget at gøre med... Fra jeg var tre år, til jeg var syv boede jeg på Østerbro. Så jeg har genoplevet det der. Det var ikke nogen særlig god tid, fordi jeg blev mobbet hele tiden. Jeg gik i børnehave ovre på Blegdamsvej, men blev udvist som fireårig, har jeg fået at vide.

Så det med at komme tilbage og bo i det her kvarter er på en eller anden måde...

Ja, fordi til at begynde med syntes jeg, at det var rædselsfuldt, fordi jeg virkelig havde en dårlig barndom. Det kan jeg godt sige. Ikke fordi jeg havde dårlige forældre, men det var en dårlig barndom, og jeg blev mobbet meget og havde det elendigt. Jeg var altid syg og sådan noget. Så til at begynde med mødte jeg mig selv på gaden som fireårig. Det var meget ubehageligt. Men nu har jeg forsonet mig med det. Så jeg vil ikke sige, at det er det, den handler om. For det er bestemt ikke forsoning. Men de der meget mørke erindringer. Jeg voksede jo op i skyggen af krigen. To timer efter jeg var blevet født, blev kvarteret bombet. Og så følte jeg krigsstemningen meget, meget stærkt. Også fordi min far var søofficer og havde været med i modstands-

bevægelsen. Der var mange militærfolk, der kom hos os. Militærfolket talte ikke ret meget om krigen, men det hang i deres tøj. Der var også nogle af mine venner og slægtninge, som havde hjulpet jøder med at slippe af sted til Sverige og sådan noget. Så alt det der kom ind på et meget tidligt tidspunkt. Også det med at forstå koncentrationslejrene, som man ikke kunne forstå. Det var sådan noget, jeg fik at vide, da jeg var fire-fem år gammel.

Det er også det med, at man på én gang har sin egen historie, men så bærer man jo også hele den historie på en eller anden måde, der er ude omkring én.

De der digte handler meget om det. Der er også flere tog-digte, som selvfølgelig har noget at gøre med, at fangetransport og koncentrationslejre ligger i baggrunden.

Du har jo faktisk også togdigte igennem hele dit forfatterskab...

Nå ja, det er rigtigt nok.

Men jo fordi... Der er dels stationerne, og de er tit lidt øde og tomme, men der er også mange af de tog, som synes at have nogle spor; der peger tilbage på uhyggelige ting som koncentrationslejre.

Ja, det gør de nok uden... Det er nok noget ubevidst, som har gået igennem mine digte. Som jeg måske først forstår nu i virkeligheden.

Det med den historie, altså i forhold til det, du sagde før, der kom jeg også til at tænke på samlingen Jetlag. Det at man måske i lang tid kan have prøvet at rejse væk fra noget, der ikke var så rart at konfrontere sig med. Men så kan man også pludselig være på en rejse, der er så ekstrem lang, at der kan man bare ikke komme ud af det. Hele det der traume indhenter ligesom én.

Ja, men det er rigtigt nok... Men det var jo også fordi, vi tog til Costa Rica, og jeg fik det simpelthen så dårligt. Bare den flyvetur. Jeg kan

ikke tåle at sidde i et fly i ti timer. Eller jo det kunne jeg godt, da jeg var i Kina sammen med min datter. Men det var så fordi, vi rejste på Business, hvor man har en kabine for sig selv. Så er det noget andet. Så kan jeg godt. Så må man bare betale, hvad det koster, ikke.

Men du har nogle gange fortalt om, at du engang i din ungdom, hvor du talte med en psykiater, havde spurgt til det med, at du syntes, det var ubehageligt at opholde sig i Danmark.

Nå jo, det er rigtigt nok. Han sagde: »Hvad er dit problem?«. »Ja, mit problem er, at jeg ikke kan holde ud at være i Danmark«. »Men er det ikke sådan, at du har midler til at kunne rejse?«. »Jo«, sagde jeg. »Men så kan jeg ikke se, at det er problem«, sagde han.

Og så var det faktisk det, du gjorde?

Jo, men der var jeg allerede begyndt på det. Men det var sådan nogle familieforbehold, der gjorde, at jeg var her, og at jeg så alligevel ikke kunne holde ud at være der.

Men da du rejste, hvis vi går langt tilbage, så er vi vel i slut 60'erne?

Jo, det startede i '67. Jeg debuterede jo som forfatter i '66. Så fik jeg – jeg var meget heldig, fordi jeg fik nogle penge fra Statens Kunstfond året efter. Og så tog jeg til, hvis jeg skal gøre det ganske kort, så tog jeg til Grækenland. Vi skulle have været til Kreta, men fik at vide, at man nok ikke skulle tage til Kreta, fordi der nok var et militærkup på vej, og så ville det blive farligt. Så jeg blev på Rhodos. Altså min kæreste og jeg. Nøjagtig en måned efter vi var ankommet, der var der militærkup. Nemlig den 21. april '67. Det var meget ubehageligt at være vidne til. Der skete nogle meget ubehagelige ting. Jeg skrev lidt om det, og så blev jeg bedt om at forlade landet. Så tog vi til Tyrkiet og Istanbul, hvor jeg fik et nervesammenbrud. Jeg kunne ikke holde ud at være der og var ved at kaste mig ud af et vindue. Jeg kom så tilbage til Danmark, og så var jeg så sur over, at jeg ikke forstod, hvad der skete med mig i Istanbul. Men jeg ville finde ud af det, og så

begyndte jeg at studere tyrkisk simpelthen. Og så tog jeg tilbage og lærte tyrkisk og boede der i mange år... Noget af det – jeg forstod noget af det. Det tog mig også mange år at forstå, fordi så begyndte jeg også at studerede arabisk og farsi. Jeg kom ind i islam igennem det. Den stemning, man oplever, den har meget med undertrykkelsen i islam at gøre. Det er der ingen tvivl om. Nu kommer jeg til at tænke på det igen.

Men jeg tænkte også lidt på... Dengang du rejste fra Danmark. Du startede også med at sige noget om det med Hans-Jørgen Nielsen og Eksempler og sådan noget....

Nå ja. Det var *Eksempler*. Det er rigtigt. Det ved du selvfølgelig. Men ved du hvad? Jeg har altid været lidt udenfor det og har altid kunnet grine lidt af det. Jeg var da meget glad for som helt ungt menneske at komme ind i nogle litterære cirkler i Danmark og blive accepteret som forfatter. Det, synes jeg da, var fantastisk. Men jeg kunne ikke tage de forskellige fraktioner og grupperinger helt alvorligt. Det har jeg aldrig kunnet. Så jeg har aldrig deltaget i det på den måde. Meget lidt i hvert fald.

Så jeg tænkte på... Du rejste både fra alt det, der havde med Danmark at gøre, og det med det dårlige vejr...

Ja, men det var ikke specielt det litterære miljø. For det befandt jeg mig egentlig meget godt i, selvom der var folk, jeg ikke kunne lide. Jeg havde ikke noget imod Hans-Jørgen Nielsen, men han var et magtmenneske, som på mange måder var ubehagelig, fordi han udøvede jo magt. Jeg synes, han skulle være blevet politiker i stedet for digter. Det ville have klædt ham bedre i virkeligheden. Jeg tror, han ville have været god til det. Men det er så en anden sag.

Men når du så kommer ned til Grækenland og til Tyrkiet... En ting er, at du kommer til helt anderledes omgivelser og vejr, som man selvfølgelig også kan opleve i dine digte. Men du nævner også det med en

masse frygtelige ting, der sker politisk. Så det er endnu en ting. Men der er også en ny kultur, som du nævnte med islam, og du begynder at læse tyrkisk og arabisk og får adgang til nogle helt andre...

Det er jo klart. Der var jo forskellige udfordringer – eller nu kalder jeg det udfordringer – jeg bryder mig ikke om udfordringer. Altså jeg har aldrig dueleret, vel. Hvis nogen udfordrer mig, vil jeg sige »nej tak«. Men altså det at prøve at være i et landskab og prøve at beskrive fænomener i omgivelserne, som egentlig ikke hører til i ens eget sprog. Bjerge – der er ikke bjerge i Danmark for eksempel. Det, syntes jeg, var interessant, for hvordan gør man det? Det prøvede jeg så på at gøre samtidig med, at jeg prøvede at lære de sprog, der var der, hvor jeg var, for at se, hvordan det skete der.

Jeg tænkte også på forskellige inspirationskilder. Noget af det, man hører om dit forfatterskab, angår en kombination af noget, der har at gøre med både en europæisk og amerikansk modernismetradition. Om det så er Wallace Stevens eller...

Jo, Wallace Stevens var vigtig for mig. For da jeg begyndte at læse lyrik for alvor, altså moderne, dansk lyrik. Jeg havde læst Sophus Claussen og kendte selvfølgelig nogle danske digtere. Men altså, Sophus Claussen var der alt for meget rim i, syntes jeg. Så kom den nye generation heftigt anført af Klaus Rifbjerg, hvor man droppede rim og traditionelle former og skrev på en anden måde. Det kunne jeg på en måde godt lide, og samtidig kunne jeg ikke lide det. For jeg syntes også, at der var noget af poesiens skønhed, der var gået tabt i de nye former. Det følte jeg. Jeg har aldrig brudt mig om rim sådan rigtig i virkeligheden, vel. Jeg kunne godt tænke mig at skrive på en anden måde, og pludselig faldt jeg over en dansk oversættelse af Wallace Stevens. Og så tænkte jeg; dét her det kan jeg lide. Så begyndte jeg at læse Wallace Stevens også på engelsk. Derfra gik jeg videre til at læse Eliot, som jeg også faldt for med det samme. I den angelsaksiske poesi fandt jeg en måde at skrive digte på, som jeg ikke syntes fandtes – som var modernistisk – men som jeg ikke fandt i den danske modernisme, måske fordi den var mere kontrolleret og mere

æstetisk. Det var min tilgang til at skrive på en ny måde eller skrive på min egen måde, som så heller ikke var min egen måde, fordi jeg havde lært af alle de forskellige.

... nu nævnte du det med en anden opfattelse af skønhed eller virkelighed. Men hvad med en som Gunnar Ekelöf?

Jeg blev jo helt optaget af Ekelöf og var også påvirket af Ekelöf i et par af mine digtsamlinger i hvert fald. Det kan jeg godt se. Lidt for påvirket faktisk. Fordi da jeg læste *Dīwān över fursten av Emgiön*. Det er jo fantastisk, ikke. Og det kom jeg så ind i igen igennem mine islamiske studier. Jeg kan huske, jeg viste nogle af Ekelöfs digte på engelsk til nogle af mine tyrkiske venner. De sagde: »Jamen, han er da ikke svensker. Han er tyrker.« Den mystik han havde taget der. Jeg havde forresten en fantastisk oplevelse. Jeg tror, det er *Sagan om Fatumeh* eller... Lad mig prøve at finde... Det kommer nok lige til at tage et øjeblik. Ja, prøv lige at læse det her.

[Nordbrandt viser mig digtet »På vägen mot Sardes« fra Dīwān över fursten av Emgiön].

Det er også enormt smukt.

Ja, det er enormt smukt, men så skal jeg fortælle dig, hvad jeg oplevede... Det digt fik for mig en ganske speciel historie. Var det i '90 eller '91? Jeg var i Tyrkiet, i Ankara, der havde jeg efterladt en kæreste i Spanien, som så pludselig døde, og det ramte mig meget hårdt. Og så en uge efter, eller sådan noget, blev jeg inviteret til... Ja, de ville give mig en pris i en by, der hedder Salihli, som ligger i nærheden af Sardes. Og det sagde jeg ja tak til og tog til Izmir, og borgmesteren af Salihli kom og hentede mig, og så kørte vi op til Salihli. Og vejen gik op mod Sardes om aftenen, og så stod stjernen lige præcis i halvmånen som beskrevet. Du ved, det var meget mærkeligt.

Det var sådan et virkeligt underligt sammenfald.

Ja. Det var det, det var helt mærkeligt.

Vi snakkede om det med nogen, som på en eller anden måde havde været inspirationskilder.

Ja, jeg ved godt, det var et sidespring.

Det var bare fint. Jeg tænkte foruden det som er europæisk og amerikansk modernismetradition – nu har vi jo bare nævnt ganske få omkring det – så mødte du også nogle helt andre forfatterskaber end dem, som mange af os herhjemme naturligt får adgang til. Altså fx Seferis og Yunus Emre. Hvad var det du mødte der?

Jo, men det var nogle forfatterskaber, som lå lidt i udkanten af den kulturkreds, jeg kendte i forvejen. For det jeg kendte var dansk, angelsaksisk, germansk til dels lidt fransk, lidt spansk. Men her var man et helt andet sted henne. Selvfølgelig er Grækenland europæisk, men alligevel meget forskelligt fra resten af Europa. Og Tyrkiet var igen noget helt andet.

Og hvor bar de ligesom hen disse forfattere?

Jeg ved ikke, om de bar nogen steder hen. Men, hvad skal man sige... Okay, jeg læste Seferis. Jeg kunne godt lide Serferis. Og jeg læste Kavafis. Og hvis man læser dem i oversættelse – jeg blev aldrig særlig god til græsk – men selv i oversættelse kan man se, at det er meget stærk poesi. Men da jeg kom ind i den tyrkiske poesi, det var samtidig med, at jeg lærte sproget, og fordi sproget er opbygget så forskelligt fra europæiske sprog, så gav det nogle helt andre indfaldsvinkler. Jeg skal citere et digt for dig af Nazim Hikmet. Det er ganske kort. Først gør jeg det på tyrkisk, så på dansk og så på tyrkisk igen. Det tager ikke ret lang tid. *[Citerer på tyrkisk]*. »Hun sagde til mig: Kom. Hun sagde til mig: Bliv hos mig. Hun sagde til mig: Elsk mig. Hun sagde til mig: Dø. Jeg kom, jeg blev, jeg elskede hende, jeg døde«.

Det er da ligefrem tale på en eller anden måde. Jeg troede, du skulle til at fortælle mig om et eller andet, der var meget mere mystisk. For det var det jo slet ikke.

Nej, det var ikke mystisk. Det var ikke mystisk.

Nej, fordi jeg tænkte på, at det jo også har noget at gøre med en orientalsk og mystisk tradition måske.

Jo men, det har også det mystiske i sig faktisk. Det synes jeg trods alt. Så er der en anden digter, der påvirkede mig. Det var Orhan Veli, som ikke var nogen særlig stor digter, men han skrev nogle enkelte digte, som var fremragende. [*Citerer et digt på tyrkisk*]. Vi har have i solen, vi har træer fulde af blade... Altså der står egentlig, at vi er have fulde af sol, vi er træer fulde af blade. Det er igen på det tyrkiske sprogs specielle evne. Morgen og aften går vi mellem vore have og vore træer fulde af ingenting. Men det skal man læse på tyrkisk, hvordan der bliver leget med ordene på en helt speciel måde ud fra sprogets særlige muligheder.

Men det peger da i hvert fald hen mod intetheden... som noget, der netop er et noget.

Det er sikkert også derfor, jeg blev betaget af det digt.

Det forbinder jeg også med Ekelöf og med en ikke nødvendigvis fastdefineret, bestemt orientalsk tankegang. Det behøver ikke at være buddhisme, hinduisme eller det ene eller det andet. Men den der tanke om intet som en form for fylde.

Ja, om det er specielt orientalsk eller hvad. Det ved jeg godt, at det er noget, jeg har beskæftiget mig meget med. Det er rigtigt. Hvor jeg har det fra oprindeligt, det ved jeg ikke. For jeg læste jo også kinesisk, som jeg har glemt. Der var jeg også inde på det der. Men det er nok noget... Jeg har sikkert lavet nogle projektioner ud fra mig selv og er

derfor blevet optaget af de der ting, som jeg mødte i de forskellige sprog, jeg læste.

Jo, fordi... Altså det her med en traditionel religionskritik er der mange steder i de ting, du skriver, ikke?

Nej, det ved jeg egentlig ikke, fordi jeg har jo aldrig været religiøs. Men jeg har beskæftiget mig med religion og mystik. Blandt andet har jeg jo skrevet en bog, der hedder *Guds Hus*, og den kan man godt sige er religiøs på en måde, men samtidig er den det ikke. For jeg har vitterlig aldrig – jeg kan tydeligt huske, hvornår jeg afgjorde med mig selv, at det med Gud og alt det der, det vil jeg godt overlade til de andre. Jeg har været otte måske ni år, og derefter var det lidt af en pine at være til juleaften i familiesammenhænge, fordi jeg opfattede det som det rene pjat.

Jeg kan huske, jeg undrede mig længe over, at du havde en samling, der hed Guds Hus. Men da jeg kom til at læse den rigtig godt, så forstod jeg det bedre. Også fordi – en ting er selvfølgelig at ordene aldrig kan løbe fra deres konnotationer, så man må nødvendigvis tænke på noget religiøst... men du skriver jo også om, hvordan det faktisk var navnet på et konkret hus på Symi.

Ja, det var det. De kaldte det »Hos Gud«, det hus jeg lejede. Det var jo interessant. Det måtte jeg kunne få noget ud af.

Men den digtsamling, for at tage den, er det ikke en meget lykkelig digtsamling?

Jo, det er den faktisk. Den handler jo også, til en hvis grad, om økologi, eller hvordan man lever i pagt med naturen. Jo, det var det. Jeg skrev den lige efter et lykkeligt forhold, der gik fuldstændig i stykker.

Men du huskede lykken stadigvæk. For der er nogle beskrivelser af nogle cisterner og noget vand, og hvordan ting indgår i et større kredsløb. Og der kunne man måske også sige, at det med det

metafysiske behøver vel ikke nødvendigvis at række ud eller op. Det kan jo række andre steder hen.

Ja, metafysik kan godt række andre steder hen. Netop. Det behøver ikke at handle om Gud nødvendigvis.

Hvordan vil du beskrive dit forhold til det metafysiske?

Ved du hvad, det er jo svært, fordi mit forhold til det metafysiske er paradoksalt på mange forskellige måder. Fordi det med Gud har jeg altså altid haft meget svært ved at forstå. I hvert fald i den traditionelle betydning. Samtidig har jeg været meget optaget af mystiske digtere. Ekelöf er jo også en mystisk digter, og Yunus Emre, som jeg har oversat noget af, og andre tyrkiske og islamiske digtere har jeg været meget optaget af. Så der er en eller anden, hvad hedder sådan noget, skabsgudtilbeder til stede, som gemmer sig inden i mig. Et eller andet sted, ikke. Så det alligevel fænger... Også på en anden måde er det paradoksalt, for jeg tror jo ikke på liv efter døden, men jeg har set en del spøgelser helt tydeligt og så videre. Så må jeg jo konstatere, at der altså er nogle ting, der går ud over vores forstand, og som man ikke kan bevise eksistensen af, men som man bare må konstatere er der. Sådan ser jeg i hvert fald på det.

Jo. Der er jo faktisk rigtig mange spøgelser af forskellig slags i dine digte. Og dem siger du jo, du konkret har set...

Nogle af dem.

Altså udover at du siger, du har set nogen... Hvad tænker du om dem?

Set dem og følt dem. Første gang var nede i mine bedsteforældres sommerhus, der hvor mine bedsteforældre døde. Min far havde arvet det der sommerhus nede på Falster, hvor jeg sad en novemberaften i mørke derude i sådan et sommerhuskvarter. Det er jo også lidt skummelt. Men der sad jeg og var fuldstændig klar i hovedet; jeg havde ikke drukket noget, jeg havde heller ikke taget nogle piller eller

noget, jeg sad bare ved otte-tiden om aftenen og var helt klar. Og så var der pludselig sådan en grå skikkelse, der kom ud fra den ene væg og gik langsomt igennem stuen og ud af den anden væg. Og jeg var ikke bange, jeg var lige ved at grine faktisk. Så tænkte jeg, at det må være et spøgelse, fordi det er sådan, de gør. Det er der ikke andre, der kan gøre. Så blev jeg der nogle dage, men så kom de igen og begyndte at banke. Det blev lidt ubehageligt, og så flyttede jeg. Det viste sig så, at alle der havde været nede i det hus – der gik et par år – der var ingen, der ville være i det hus. Og de forskellige familiemedlemmer ville ikke indrømme over for hinanden, at de ikke kunne lide at være der. Min far tog derned og kom tilbage få timer efter og var helt rystet og ville ikke sige noget. Men der var et eller andet, der boede der. Jeg har jo læst... der er også nogle omrejsende spøgelser, der slår ned et eller andet sted og tager videre, når de er blevet trætte af at skræmme dem, der bor der. Så tager de til et nyt sted.

Jeg tror, man bliver nødt til at have oplevet det selv for at tro på det.

Jamen, jeg tror jo heller ikke... Det er der, modsigelsen ligger. Jeg tror jo ikke på det, jeg må bare konstatere, at jeg har set det.

Jeg har givet dig en te, der hedder »Evig liv«...

Tak skal du have, det må jeg nok sige.

Så kan du finde ud af, om det hjælper, og hvad der i så fald sker.

Jeg tror ikke, det er nogen spøg apropos at få et evigt liv.

Nej, det er jeg heller ikke sikker på. Men det rokker jo selvfølgelig ved ens forståelse af, hvad virkeligheden er...

Jo, men det er der mange ting, der gør, synes jeg. Jeg har altid været udsat for det med, at jeg tænker på en person, og så ringer personen. I den sidste tid har der været to episoder, som har sagt meget for mig. Jeg sad i et tog, og så pludselig kom jeg i tanke om – jeg ved ikke

hvorfor – at jeg havde afleveret mit ur hos en urmager, og der var gået et halvt år. Kunne jeg så være bekendt at ringe til ham for at sige, at nu måtte han egentlig godt skynde sig med det? Det skulle bare renses. Og lige mens jeg sad der, ringede min telefon, og så var det urmageren, der sagde, at nu kan du godt hente dit ur. Altså jo tilfældigt. Det kan meget godt være en tilfældighed, men det er sgu en mærkelig tilfældighed.

Det med at virkeligheden på en eller anden måde ikke er totalt håndgribelig, men noget der indimellem peger alle mulige underlige steder hen, det fik mig også til at tænke på det surrealistiske islæt. Hvis vi snakker i forhold til andre forfatterskaber... Surrealisme er det også noget, der betyder noget for dig?

Ja, men der kommer vi ind på noget andet. Og for at forsætte med den her historie, så mødte jeg en dame ovre på den franske café for et halvt år siden, som boede i Danmark, men hun var spanier. Hun var på vej til Spanien, og så sagde jeg, at jeg gerne ville sende hende min næste bog, når hun kom tilbage. Så sad jeg derovre forleden dag, og så tænkte jeg: Gu' ve', om jeg har fået skrevet adressen ned på den der dame. Så kom hun ind ad døren og hen til mit bord. Og jeg havde ikke set hende, siden hun havde været i Spanien i mellemtiden. Men for at vende tilbage til surrealismen. Hun standsede mig og sagde: »Er det ikke Henrik Nordbrandt?« og sådan noget, og jeg sagde »Jo« og så videre. Hun havde så læst mine digte. Så sagde jeg til hende: »Ved du hvad, det er meget sjovt«, og hun havde selvfølgelig læst mig på dansk, »fordi det sprog jeg har fået oversat flest ting til, det er spansk.« Jeg har fået ni bøger ud i Spanien. »Nå«, sagde hun, »jamen, det kan jeg egentlig godt forstå«. Det kan jeg måske egentlig også godt forstå. Jeg har flere læsere i Spanien og Sydamerika end andre steder i udlandet. Så der er noget der med den surrealisme, eller hvad man nu vil kalde det. Det er klart. Jeg føler jo også en affinitet til den.

Men det jeg også tænkte på med surrealismen; det er selvfølgelig det med overskridelsen af en gængs eller håndterbar, konkret virkelighed.

Og en søgen bag virkeligheden mod nogle andre dimensioner, som ikke mindst i surrealismen går mod det underbevidste.

Ja, det er jo rigtigt nok. Det har jeg jo altid arbejdet med på en eller anden måde. Eller arbejdet, det er sådan et stort ord, er det ikke?

Jo, alt det med drømme også. I surrealismen er der dels sådan en automatskrift. Er det noget, du har arbejdet med, vil du sige det?

Nej. Nej, men altså i høj grad med drømme. Og der kommer jeg til at tænke på en anden historie igen. Jeg ved godt, jeg snakker for meget. Da jeg var 18 år, var jeg i Rom på en studenterrejse. Det var første gang, jeg var i Rom. Men jeg havde jo altså sluttet i kilovis af bøger om Rom, og inden jeg tog til Rom, syntes jeg, at jeg kunne finde rundt i byen i mørke. Jeg boede på et studenterherberg lidt udenfor Rom. På det tidspunkt, da den her oplevelse fandt sted, havde jeg været i Rom i to uger og kendte byen ud og ind, syntes jeg, og havde set alt, hvad man kunne se. Hver dag tog jeg ind til byen med en bus og gik rundt, og så tog jeg en bus tilbage. Og så en morgen eller nat... sent på natten havde jeg en mærkelig drøm. Det var, at jeg gik rundt i Rom, og så pludselig så jeg en bygning, jeg ikke havde set. Sådan en rund bygning ligesom Engelsborg. Altså Engelsborg – det var jo et gravmæle. Så det var jo ligesom Engelsborg, men ikke nær så flot. Så jeg tænkte; det var dog besynderligt, hvorfor har jeg ikke set det før? Det kan da ikke være rigtigt. Og så – jeg måtte have en kop kaffe – gik jeg ind på en kaffebar og fik kaffen, og da jeg skulle betale for kaffen, tabte jeg pengene på gulvet, og servitricen eller kassedamen så mærkeligt på mig, og jeg sagde undskyld. Nå, så sad jeg og spiste morgenmad og sad og tænkte på den her drøm – og tænkte, at det jo var mærkværdigt. Det var en meget klar drøm. Så var jeg så distraheret, at jeg kom op på en forkert bus, og pludselig var jeg et sted i Rom, hvor jeg ikke havde været før. Jeg blev helt forvirret og steg ud af bussen ved det første og bedste stoppested, gik lidt, og så fik jeg øje på det der gravmæle, jeg havde set i drømmen. Det er altså for meget. Jeg må have en kop kaffe, og så gik jeg ind på den der kaffebar, ikke. Og det hele gentog sig som

i drømmen, men altså nogle få timer efter. Højest besynderligt. Der er ingen forklaring.

I Drømmebroer, tænkte jeg på. Altså den er jo samlet omkring det med drømmen... Der er det jo en eksplicit tematik. Men der er også hele måden at skrive på. Her kan man jo også tænke på drømme, som netop er mere associationsbårne og i hvert fald ikke underlagt almindelig logik, regler og normer, men som kan springe og være paradoksale. Og som på én gang kan føles utroligt logiske, når man er i dem. Eller man ser det klart. Og så alligevel bagefter gør man ikke. Der er sådan en masse ting, der changerer underligt. Som måske kunne vække...

Jeg tror, det er det, jeg har brugt. Der har vi igen det med selvmodsigelsen. At jeg har forsøgt at gennemføre en logik, som ikke er en normal logik, men som er drømmenes logik. Og jeg tror ovenikøbet, at jeg har brugt ordet logik flere gange i mine digte i forbindelse med det, fordi jeg blev mere og mere klar over, hvad det var, der foregik.

Jeg kan også huske, at du til Lyrikporten – de 28 danske digterportrætter, som Jørgen Leth har instrueret... Kan du huske, at der læser du op, og så bliver du også spurgt om noget med »hvorfor digter man?«, »hvilke situationer kan sætte én i gang med at skrive digte?«. Kan du huske, hvad du svarer?

Nej, det kan jeg ikke, for jeg har aldrig set det der. Altså jeg kan huske, at jeg var ude i et studie et eller andet sted, og der var nogle optagelser.

Du svarer noget med, at det at digte i høj grad er en proces, der foregår imellem noget bevidst og noget ubevidst og at finde balancen mellem de to ting er noget af det sværeste og noget af det vigtigste.

Ja, men det mener jeg også. I øvrigt har Louisiana lige lavet en film med mig, eller en video, som jeg har fået tilsendt, og som jeg skal censurere. Jeg kan ikke holde ud at se på mig selv på levende billeder. Jeg har ikke fået det gjort endnu.

Nej, men kunne du sige noget mere om det med den balance på en eller anden måde?

Ja, men det er en eller anden fin balance. Fordi når man skriver digte – jeg taler kun om lyrik eller digte – det er jo på én måde en meget styret proces, fordi strukturen er meget vigtig. Digtets struktur er meget vigtig, men samtidig er det også meget vigtigt at få nogle tanker og billeder frem, som ligger i underbevidstheden. Så det er den der modsigelse med det meget bevidste og det meget ubevidste, hvordan får man dem til at danse med hinanden.

Hvad oplever du, der sker med ens jeg i den der proces?

Ved du hvad... Det ved jeg ikke... Jeg har jo aldrig beskæftiget mig med litteraturkritik... Fordi det har jeg i virkeligheden altid helst ville undgå. Netop for at bevare uskylden i min underbevidsthed, hvis man kan sige det på den måde.

Så du tænker, det er en overintellektualisering?

Ja, det gør jeg. Og jeg har ikke noget imod noget, der er intellektuelt. På ingen måde. Men så vil jeg hellere noget om atomfysik eller noget helt andet. Noget der ligger udenfor det, der foregår i mit eget hoved. Eller sprog som jeg jo har gjort. Det har jo også været en slags hobby for mig. Men det var noget andet. Nej, jeg ville ikke læse litteratur, men jeg ville gerne lære nogle andre sprog, så jeg kunne komme ind i litteratur på en anden måde.

Du har heller ikke skrevet poetikker og sådan noget, som der er nogle forfattere...

Nej, det kunne jeg ikke drømme om.

Nej, når du siger, at du ikke kunne drømme om det? Altså igen...

Jo, jeg kunne godt drømme om det...

Ja, det kunne du måske. Men så heller ikke mere.

En ond drøm. Nej, for jeg har aldrig været teoretiker. Det har aldrig interesseret mig. Og når jeg har læst om de der forskellige teorier, som blandt andet Hans-Jørgen Nielsen havde og andre, der har ført sig frem. Jeg har altid grinet lidt af det, det må jeg sige.

Jeg spurgte før til det med noget, der balancerede mellem noget ubevidst og noget bevidst. Og på den vis så gav plads til alt muligt, der er tilfældigt eller ikke er fuldstændigt under kontrol...

Jo, men det skal der jo også være. Det synes jeg også.

Men i det portræt, som jeg lige henviste til, nævner du også noget med alligevel at have en ret absolutistisk, tror jeg, du siger, tro på digtet.

Det ved jeg ikke, om jeg har en absolutistisk tro på digtet. Jeg tror... det der med tilfældet, jeg tror, jeg har et digt i *Guds Hus*, der begynder sådan her: »Jeg tror på tilfældet, som ophæver alle tilfældighederne.« Men det absolutistiske; det ved jeg ikke.

Nej, men jeg tænkte mere på det i den forstand, at når digtet står der og er blevet det, det er, så er der også en tro på, at det er det digt, som det skal være. Og at det digt skal sige sådan, som det bliver sagt netop i det øjeblik.

Jo, hvis det lykkedes. Det er jo sjældent, at det lykkedes. Men når det en sjælden gang lykkedes, jo, så det er sådan. Det er rigtigt.

Redigerer du meget i de digte, du skriver?

Nej, det gør jeg nemlig ikke. Det er lidt forskelligt. Men normalt, altså netop fordi det opstår i mit hoved, så mine bedste digte har jeg bare skrevet ned. De var der i forvejen, og så har jeg skrevet dem ned. Så der er ikke meget redigering. Men så er der andre digte, der er redigerede. Der er ikke nogle regler. Men det er ikke sådan, at jeg får

en idé, og så begynder jeg at skrive den ned, og så kan jeg se, at det ikke holder, og så skriver jeg om og skriver om igen. Fordi så kasserer jeg det bare.

I forhold til et værk som din kommende digtsamling. Havde du så en idé om et helt værk?

Nej, overhovedet ikke. Jeg havde slet ikke en idé om, at jeg ville skrive noget. Det var kun, fordi mit hoved blev helt sort indvendigt altså.

At du begyndte?

Ja. Noget af det. Et par af digtene har jeg skrevet for et par år siden. Ellers er det meste af det skrevet her i sommer.

I nogle af dine digtsamlinger kan man fornemme, at der er et bestemt forløb. Nu snakkede vi om Guds Hus, ikke? Der er også et forløb. Jetlag har også et klart forløb. Ormene ved himlens port har et klart forløb. Og så er der andre digtsamlinger, som måske mere er samlinger af digte.

Ja, det er mere samlinger. Det har du ret i.

Der er også nogen, der er båret sammen af nogle bestemte former. Altså fx Håndens skælven i november.

Ja, det er rigtigt.

Men det er ikke sådan, at du nødvendigvis har – det jeg tænkte på – om du i forvejen har idéen til hele det her værk?

Nej. Altså nu nævner du *Håndens skælven i november*, jeg nævnte *Guds Hus*. Det var fordi, jeg legede det der hus, der hed »Hos Gud«. *Håndens skælven i november* der boede jeg i Spanien, og sammen med min kæreste var jeg nede i Tarifa, der ligger lige sådan over for Marokko, ikke. Så skrev jeg fire linjer, og så lavede jeg nogle flere fire

linjer, og så tænkte jeg, at de her fire linjer de ser da egentlig meget godt ud på en måde. Så fortsatte jeg.

Jeg har også tænkt over det der med, at du har en del sonetter.

Nå ja. Det er jo noget nyt altså. Jeg har flere sonetter, men urimede sonetter, og umetriske sonetter. Men så i min sidste digtsamling er der i hvert fald en sonet, som er sådan mere traditionel. Den hedder »Solen går ned bag Asklepions klipper«.

Du har også nogle sonetter helt tilbage i Glas?

Jo, men de er ikke metriske og ikke rimende – men det er de der 14 linjer, som på en eller anden måde passer mig meget godt. De der 14 linjer de kan altså et eller andet.

Det, jeg tænkte med det, var også; du har jo snakket om det med ikke at kunne lide formen og ikke kunne lide rimene... Og så alligevel bruger du det jo, eller vender tilbage til det. Og gør det nogle gange, i hvert fald i nogle af de sonetter, i relation til nogle ting, som jo er vældigt hårde og ubehagelige omkring død blandt andet. Synes du, at formen kan et eller andet i den sammenhæng?

Ja, selvfølgelig. Altså igen, jeg er jo ikke teoretiker og bliver det heller aldrig. Men altså når jeg bruger det, så er det fordi, at jeg føler, snarere end synes, at formen der kan et eller andet. Fordi det er jo ikke sådan, at jeg til at begynde med har valgt formen. Den er kommet lidt af sig selv. Jeg sætter mig jo ikke ned og siger, at nu vil jeg skrive en sonet. Jeg begynder at skrive et eller andet, og så – eller tænke et eller andet – og så pludselig ligner det sgu en sonet. Og så kan man ligeså godt gøre det færdigt på den måde.

[Vi tager en pause, og da vi sætter os igen spiller Nordbrandt noget tyrkisk folkemusik]

Hvad synger de i den sang? Altså udover at det handler om døden, siger du? Hvad synger de mere?

Det starter med, at de siger, at vi er ved randen af den horisont, hvorfra man ikke vender tilbage. Det er meget sent. Og så fortsætter det med en beskrivelse af mørket, og det bliver bare værre og værre, og de elsker det.

Så de falder ikke hen i tristesse over det?

Jo jo. Men sådan en sød tristesse. Melankoli. Det er jo også det, som Orhan Pamuk skriver så meget om. Den tyrkiske melankoli. Vi kender jo til melankolien i Skandinavien, men altså tyrkerne har også en melankoli, som på en måde er endnu tungere. Der er også en forfatter som Hamsun, der har været meget populær i Tyrkiet, og nogle af hans romaner bliver opført som radioteater. Og Vesaas.

Det er noget med, at du godt kan lide folkemusik generelt, ikke?

Jo, det kan jeg godt. Folkemusik har et eller andet meget direkte, som tiltaler mig. Jeg kan også godt lide klassisk musik. Til gengæld bryder jeg mig ikke meget om jazz... Jeg skal i øvrigt optræde sammen med Channe Nussbaum i morgen, og jeg er meget nervøs, fordi jeg har ikke rigtig fået læst på lektien så at sige. Eller øvet mig... Jeg skal lige spille en til, for den brugte jeg som vuggevise, da min datter var helt lille. Den sang jeg altid for hende.

[Nordbrandt spiller en tyrkisk sang til og gengiver teksten]

Det lyder som om, at du forbinder dig endnu mere med det tyrkiske end det græske.

Jamen, det gør jeg også. Det gør jeg også. Det må være noget med den der dødsdrift. Den græske musik kan jo også være meget alvorlig og sentimental, men den er også gladere. Altså den tyrkiske musik er meget tung. Men det er igen islam.

Som du forbinder med det med døden eller?

Ja, altså de dyrker det meget. Du kan jo lige se det, der er sket i dag i Frankrig, ikke. Det er en morbid religion. Det er det sgu.

Kom du til at kunne lide flamenco, da du boede i Spanien?

Ja. Eller rettere sagt, hvad jeg kunne lide, er jo også en slags flamenco, men det er det, der hedder cante jondo. Altså det kan jeg godt lide. Og jeg plejede at gå på sådan nogle klubber, peñas. Der havde jeg en fantastisk oplevelse. Jeg var i Spanien i 1970, hvor – det var jo lidt sjovt – jeg havde fået et job, hvor jeg skulle være guide. Jeg havde ingen penge. Det var jeg altså ikke så længe. En uge så måtte jeg sige op. Men da jeg kom ind i flyet, det var sådan et charterfly, så sad Klaus Rifbjerg og røg cigar. Og så kom vi til Torremolinos, hvor jeg skulle være, og så mødte jeg med det samme Jørgen Leth og Ebbe Traberg, og jeg kendte ikke nogen af dem før. Jørgen Leth og jeg var ude at spise aftensmad hver dag i en uge eller sådan noget i den tid, jeg var der, ikke. Men så Ebbe Traberg, Jørgen Leth og jeg tog til Malaga en aften. Ebbe Traberg boede i Malaga. Så kom vi forbi en peña, og der lød noget fantastisk musik. Så gik vi ned, og det var fantastisk musik, og der var en mand, der sang helt fantastisk og spillede. Det viste sig, at der var en meget kendt guitarist fra Granada – en klassisk guitarist – og så bad de ham om at give et par numre. Og det gjorde han så, og han var jo rigtig god. Så på et eller andet tidspunkt lagde han guitaren ned, og så sagde han: »Jeg ved godt, at jeg er en af de bedste i Spanien, men her er jeg ikke god nok. Og når gamle Manuelo er død, så er den her musik også død.« Det var altså meget smukt, ikke. Man kan jo sige lidt overdrevet, sådan meget spansk. Men det var enormt flot. Det var en stor oplevelse.

Jeg kan huske i begyndelse, da jeg hørte flamenco, kunne jeg blive helt blufærdig, fordi det var så følelsesfuldt. At man følte sig virkelig inddraget i et rum, hvor man ikke nødvendigvis vidste, hvad man skulle gøre af sig selv. Men både når man snakker om den tyrkiske folkemusik, og hvis vi taler om den spanske cante jondo-tradition og flamenco... så er Lorca også en af dem, du godt kan lide, er det ikke det?

Aboslut. Absolut.

Og det rækker jo også tilbage. Der ligger jo også virkelig en folketradition, og der ligger en masse faste figurer fx træet og brønden og sådan noget. Jeg kommer til at tænke på, at når man læser din digtning, så er der jo også en masse elementer; der går igen. Der er mange huse. Der er mange skygger, spøgelse, murer, broer og sådan nogle elementer; der hører til det her univers, men som også skaber sit eget. Jeg tænkte bare, at det kunne være, at man kunne snakke om de der enkelte ting, som jo vitterligt hører til sådan på tværs af kultur og er så ladede.

Ja, men jeg ved ikke, hvad jeg skal sige om det.

Nej?

Ja, altså... Jeg bruger de ting, som jeg ser, og som på en eller anden måde tiltrækker mig. Jeg ved ikke, hvad de symboliserer eller hvordan. Nu nævner du jo huse. Huse har altid været vigtige for mig, for jeg har boet så frygteligt mange forskellige steder. Jeg har jo altid flyttet rundt. Det har måske også med det at gøre. Men huse, det nævner du. Broer, ja, broer har også betydet fantastisk meget for mig. Det er rigtigt. Og så kan man jo lægge alt muligt symbolik i det, og det har jeg vel også selv gjort i mine digte på en eller anden måde. Men det er igen – jeg er jo ikke teoretiker.

Men jeg tænkte på, at som mennesker, så er huse jo noget helt fundamentalt i vores liv. Der er ikke, i hvert fald i vores del af verden, der er vi jo ikke nomader heller. Altså vi kommer ind...

Jeg har prøvet at bo i telt, men det er ikke lykkedes. Det har altid været en fiasko.

Nej. Det duede ikke. Og altså man kommer jo heller ikke så tit ind i helt nye huse. Man kommer tit ind i nogle huse, hvor der er nogle, der har boet der før én.

Ja, det gør man jo. Det er også det, der er spændende. Hvad er der aflejret her? Og selvom man ikke tror på, at der er noget, så er der altid et eller andet alligevel. Noget der er efterladt.

Ja, for du har jo også nogle gange skrevet om det med huse og gamle beboere, der vil have en til at drømme deres drømme. Den der fornemmelse af, igen også med spøgelse, sådan en eller anden flerdimensionalitet af historiens lag, som man bliver konfronteret med, når man kommer ind de her steder.

Ja, det er jo rigtigt. Det har jo også altid fascineret mig og skræmt mig. Begge dele.

Hvad er det fascinerende i det?

Det fascinerende i det er, at man møder nogle ting, som man altså ikke møder på motorvejen eller andre steder. Noget som er specifikt på det sted. Jeg tror nok, det er det, det handler om. At hvert hus har en specifik atmosfære. Nogle huse kan have en meget stærk atmosfære. Nogle huse kan have en skræmmende atmosfære. Nogle huse kan have en venlig atmosfære. Der ligger altid noget helt specifikt, som man ikke finder andre steder. Altså hvert hus har noget særligt.

Men også det når man rejser og kommer til mange forskellige huse. Vi kender alle det der med, at ens sanser er lidt anderledes vakt over for det, der er nyt. Altså der er jo også noget med... en mulighed for at aflæse en masse forskellige steder. Måske også møde nogle andre variationer af en selv.

Ja, det er jo rigtigt alt sammen. Men det er, som jeg sagde før, det handler om at opleve et eller andet, der er specifikt. Helt specielt, ikke. Som ikke findes noget andet sted.

Nu snakkede du om det med ikke at blive alt for teoretisk, men altså huse er jo også fødesteder. Og den første ramme der er omkring en.

Og der er det med både det hjemlige, det uhyggelige, det ikke-hjemlige...

Ja, altså det er jo også dødssteder. Jeg tror, det er Lorca, der skriver et sted, at et hus jo ikke er et hus, før der er blevet båret et dødt menneske ud af det.

Det med omgivelser... Fordi det er jo også noget, du har skrevet meget om. Netop det med betydningen af konkrete steder. Er der nogle steder, som du har oplevet på en eller anden særlig måde, som du vil sige, betyder noget helt særligt for dig?

Der er mange steder, der betyder noget helt særligt for mig. Men det med omgivelser har jeg også lidt fra Wallace Stevens. Fordi han har jo et digt, der begynder sådan: »I am what is around me« og så videre. Så kan jeg ikke huske, hvordan det ellers går... »I am what is around me. Women understand this. One is not duchess a hundred yards from a carriage« og så videre. Jeg kan ikke huske resten, men det er sådan et ganske kort digt. Jeg tror, det var det, jeg tænkte på, da jeg brugte titlen *Omgivelser* til en af mine bøger. Som i øvrigt er skrevet på indtryk hovedsageligt fra Tyrkiet og Grækenland. Hvor det for mig netop handlede om at finde nogle nye omgivelser og prøve på at beskrive dem.

Og var det så fordi, du oplevede, at de der omgivelser jo også gjorde ens jeg til et andet? Altså i det med, at jeg er de omgivelser, der er omkring mig...

Jo, det gjorde jeg sådan set. Et af mine digte begynder sådan: »Når et menneske dør / bliver dets omgivelser tilbage«. Som, jeg selv synes, er et af de bedste digte, jeg har skrevet, også fordi det er så fuldstændigt enkelt. Det skrev jeg faktisk i den lille kystby Marmaris i Tyrkiet i november måned.

Vi talte også allerførst om det konkrete. Eller det har vi jo gjort mange gange. Et eller andet der er konkret overfor noget, der er ikke er det.

Også i forhold til det med tid og sted. Det er jo også en blanding af, at på en gang så er det noget, der er meget konkret og lige her og nu. Så alligevel, og også i dine digte, så er der ikke sådan en kvantitativ opfattelse af hverken sted eller tid egentlig.

Nej, ikke rigtig. Ikke rigtig.

Jeg ville sådan... men så kommer jeg bare med mine begreber igen.

Jamen, det gør ikke noget.

Jeg ville jo tænke, at det er meget fænomenologisk. Altså at det er nogle plastiske forståelser af, hvordan de her ting griber ind i hinanden hele tiden. Med tid og sted og den nuværende historie og den fortidige. Sådant også fremtiden og døden og alt muligt. Hvis du nu engang blev stillet sådan et vanvittigt spørgsmål som, hvad er ens overordnede tilværelses- eller livsopfattelse?

Jamen, så bliver jeg jo lidt lammet. Det må jeg jo sige.

Så vil du hellere nærme dig det i nogle forskellige digte?

Netop.

Ja, det kan jeg da godt forstå...

Du har et stort forfatterskab. Når du kigger tilbage på forfatterskabet, tænker du så, at det på en måde deler sig? Man behøver ikke at sige, at noget deler sig i bestemte faser...

Jo, men det gør det jo, det kan jeg godt se. Det er ikke noget, jeg går og tænker over. Men det er jo klart, at hvis jeg tænker på det, så kan jeg godt se det... Jeg fortalte dig om mit udgangspunkt med mit forhold til den klassiske poesi og modernismen. Hvor jeg så fandt frem til noget angelsaksisk poesi, som jeg syntes kunne noget helt andet og noget tredje... Jeg vil sige det på den måde, at der har været perioder, hvor jeg har brugt mange metaforer, måske mest metaforer fra drømme

eller for at skabe nogle drømmebilleder eller videregive nogle oplevelser af drømme. Og så har der været andre perioder, andre digte, vil jeg sige, hvor jeg har prøvet at skralde det hele ned og ikke bruge metaforer. Altså *Omgivelser*, jeg nævnte før, er netop et eksempel på, at jeg prøvede at gøre det så enkelt, som jeg overhovedet kunne. Og det er nok i virkeligheden den metode, som jeg bedst kan lide, når det kommer til stykket. Hvis jeg skal sige noget samlet om det.

I forhold til dine seneste digtsamlinger. Vi snakkede om det med, at ting ligesom inddeler sig; at der er nogle forskellige ting i dine digte alt efter, hvor du har boet, hvad der har optaget dig og sådan noget. Og her til sidst er der også kommet nogle ting, der har en mere udadvendt, samfundsmæssig eller politisk karakter. Hvordan tænker du det?

Det har jeg altid skrevet i virkeligheden. Det er ikke noget, der har domineret mit forfatterskab, men jeg har altid været politisk og altid skrevet om politik. Men det er jo mere her og der, altså nogle enkelte steder, hvilket minder mig om forleden dag, da jeg kom vadende nede på Østerbrogade, så var der en der råbte: »Hej Henrik«, og så vendte jeg mig om, og så var det Pia Kjærsgaard.

Jamen, hende havde du lavet noget med engang, ikke? Hvad var det for noget?

Jeg har ikke set hende – det var en samtalebog, som Jens Winther bestyrede – og jeg har ikke set hende i flere år, men hun hilste meget hjerteligt på mig. Og jeg kan faktisk godt lide hende. Jeg kan ikke lide hendes parti, det ved hun udmærket godt. Men jeg kan egentlig meget godt lide hende, selvom hun siger nogle frygtelige ting.

Også i Den store amerikanske hævn er der mange af de ting, som er i vores umiddelbare, samfundsmæssige nærhed omkring flygtningekrise og asylpolitik. Måske noget vækstkritik.

Jamen, det er også noget, der trænger sig på. Man kan sige, at jeg har jo altid skrevet politiske ting faktisk.

Så det er ikke noget, du oplever, trænger sig mere på nu?

Altså lige nu i disse dage, op til det amerikanske valg, der kan man jo næsten ikke tænke på andet. Puha, hvis den mand vinder. Det er så frygteligt. De der fire år han har haft, ikke. Tænk på hvad det har betydet. Ikke bare for USA, men også internationalt. Hvordan hele niveauet er blevet sænket. Puha.

Måske noget af det sidste, vi også kunne snakke om... Du nævnte, du skulle ud med Channe Nussbaum i morgen. Jeg tænkte på, at du jo har haft forskellige samarbejder. Også med billedkunstnere. Tidligere med bl.a. Jørgen Haugen Sørensen, som du var sammen med i Tyrkiet også. I Ankara-samtalebogen, ikke?

Jo. Jo, og han har lavet forsiden til min næste bog. Jeg kan lige vise dig den.

Det er lidt uhyggeligt.

Ja, det er det. Men det svarer fuldstændig til indholdet.

Det kan man godt se. Det er en tung, eller i hvert fald en mørk skygge og skikkelse, hvis positur vil noget. Det er godt, rigtig flot. Det kan noget. Jeg tænkte sådan over det, da jeg så de der Tal R-illustrationer i Jetlag. Hvis man skal sige det direkte, så er de jo grimme. Men så forstår jeg jo godt, hvorfor de skal være grimme. Men det her er ikke kun grimt. Det er også noget andet, synes jeg. Det er ikke helt så primitivt i sin form ...

Hvad betyder disse samarbejder for dig? Det kan både være med billedkunstnere, men det kan også være med Channe og musik nu?

Jeg har fået meget ud af det alt sammen. Nu har jeg et specielt forhold til Jørgen, fordi jeg boede i Pietrasanta i flere år. Og vi har oplevet så

mange ting sammen. Jeg har fandeme kendt ham i 40 år næsten. Jeg har boet hos ham og sådan noget. Det er ret specielt. Så havde han en udstilling, da han fyldte 80, på Bornholm. Der stod tre udgaver af mit hoved, så måtte jeg selv vælge – ja, så kunne jeg tage et af dem med.

Så det i forhold til Channe. Det er jo noget, du kommer ud og optræder med?

Ja, og jeg er faktisk ikke så begejstret for det at optræde. Det er jeg ikke. Jeg kan godt lide musik, og jeg er så ked af, at jeg aldrig har lært at spille et instrument, fordi jeg har beskæftiget mig meget med musik.

Hvad er det, du synes, mødet med musik giver?

Som jeg sagde før, har poesi jo meget med musik at gøre. Jeg har altid syntes, at det hang sammen på en eller anden måde. Så jo, jeg har gerne ville beskæftige mig mere med det, end jeg egentlig har. Men det er bare et meget sent tidspunkt, jeg er begyndt på sådan noget. Det giver mig meget. Der er lige det 'men', at jeg faktisk ikke kan lide at stå på en scene og optræde, men det er så, hvad det er.

Er der sket en forandring? Man kan jo se, at der er rigtig mange forfattere nu, der optræder. Også lyrikere med deres digte i forskellige musikalske sammenhænge. Det med at man har fået en mere begivenhedsorienteret kultur.

Ja, det kan godt være. Det har man vel. Det er vel også på grund af udviklingen i medier osv.

Jo, og en interesse for at opleve litteratur og lyrik live som en begivenhed, man er fælles om.

Ja. Det er ikke sådan noget, jeg har søgt på den måde, vil jeg sige. Jeg længes tilbage til den tid, hvor jeg kunne sidde under et træ og læse en bog, og det kan jeg ikke nu. Litteratur var for mig meget mere noget, man var alene om, og som man fordybede sig i. Det kan være

fint at opleve det sammen med andre, men jeg synes egentlig, at det med at være alene med litteraturen altid har været det bedste for mig.

Ja, det kan jeg da godt forstå. Det er jo også nogle meget forskellige oplevelser i virkeligheden. Det er klart, at hvis man skriver noget, der er komplekst, og som har brug for eftertanke, så får man jo den eftertanke meget mere i et rum, hvor man bare er sig selv.

Ja, det er det. Det, synes jeg.

Men så er der måske nogle andre sanselige og musikalske ting, som netop kan udfoldes.

Den ene oplevelsesmulighed udelukker jo ikke den anden. Nu har jeg lige været til møde i Det Danske Akademi. Vi har sådan et forfattermøde en gang om året, som strækker sig over to dage, hvor folk læser op. De melder sig frivilligt til at læse op. De sidder på en stol. Den der læser op må ikke forsvare sig. Man må kun besvare spørgsmål fra lytterne. De er altid gode de der møder faktisk. Også selvom det lyder meget hårdt, at man ikke må sige noget til sit forsvar. Det er det også en gang imellem. Men alle er glade for det faktisk. Men der tvinges man til – eller man tvinges ikke – men hvis man skal have noget ud af det, så skal man virkelig sidde og lytte til noget, som man ikke har hørt før og komme ind i det på den måde. Men det er også interessant, at man er flere mennesker, som sidder og lytter, og så diskuterer man det bagefter.

Oplever du det også i forhold til de nye lyrikere? Altså så kommer de jo også til akademiet...

Ja. Der var Signe Gjessing, der var med i Norge. Hun var også med til mødet der. Det er noget nyt og meget mærkeligt noget. Jeg kunne godt lide det.

Jeg tænker på tværs af generationer. Har du en eller anden fornemmelse i forhold til de nye, du hører? Jeg ved ikke helt, hvad jeg er

på vej til at spørge om... Måske det med om man føler en umiddelbar samtidighed med det?

Jeg tænker sgu ikke rigtig i generationer. Det gør jeg egentlig ikke. Jeg tænker mere i former og tanker og sådan noget.

Det kan godt være, at det er lidt stort igen på en eller anden måde, men jeg tænkte på, at når man læser et helt forfatterskab, så er det meget tydeligt, at man som forfatter har en bestemt stemme, signatur eller noget, som går igen. Det er nogle af de ting, vi har været omkring. Men noget af det jeg også oplever er, at hvis man taler om, at det på en eller anden måde danner en form for samling eller identitet eller sådan noget, så sker der alligevel i mange af dine værker det, at den der identitet hele tiden er undermineret, som jeg opfatter det. Der er en masse ting, der er i sådan nogle brudflader, overgange, hvileløshed, drømmen eller enjambementet. Jeg nævner bare en masse ord nu. Eller floden bevæger sig også. Så den der forestilling om, at det, der ligesom samler, er noget, der er en enhed, er måske ikke det, der er tilfældet i dit forfatterskab?

Nej, det tror jeg er rigtigt, det du siger der. For det føler jeg egentlig også selv. Det ligger igen i det ord 'omgivelser' og citatet fra Wallace Stevens: »Jeg er, hvad der er omkring mig«. Jeg har altid prøvet på at være, hvad der var omkring mig. Det er så ikke rigtig lykkedes, men det er så noget andet. Men ligesom at give efter for omgivelserne. At blive som omgivelserne. Leve efter omgivelserne.

Og de er jo foranderlige.

Ja, de er foranderlige. Og så det at jeg ved, at mange af mine digte kan være meget melankolske – for ikke at sige morbide, som nogle af digtene i den nye bog er. Men samtidig tror jeg også, at der er en masse glæde i nogle af mine digte.

Der er da også enormt meget humor.

Og humor er der jo også, ja. Det er rigtigt. Det er der faktisk også, heldigvis, i den nye bog. Den er meget sort, men der er to-tre digte, der er ret morsomme, tror jeg nok.

Man kan godt have en fornemmelse af, at når noget får en eller anden form, så bliver det tit underminderet af noget andet. Eller der er altid en modsætning. Eller igen det med paradokserne og det bortnærværende.

Men det er jo rigtigt. Det ved jeg godt, at det er typisk for meget af det, jeg har skrevet. Det kan jeg jo ikke løbe fra. Det er rigtigt. Det er ikke noget, jeg har dyrket bevidst, men jeg kan godt se, at det ligger der.

Det begreb, som jeg nævnte her, med ikke-identitet i stedet for identitet? Det siger dig ikke noget?

Jo, det kunne godt sige mig noget, men jeg tror, at jeg har en ret stærk identitet, så det vil jeg godt være fri for måske.

Jeg tror også, at jeg mente det på en anden måde. For jeg mente det ikke personligt. Jeg mente det i forhold til teksterne og et værk, der hele tiden ændrer sig.

Jo, men det er jo rigtigt nok.

Jeg har fået et spørgsmål, som jeg skal få besvaret til i morgen. Der er nogen, der skal lave en podcast, og så stiller de spørgsmålet: »Hvornår er man digter?«. Det vil de gerne have, at jeg får svaret på enten på halvandet minut eller på otte linjer.

Det minder mig om noget. Pia Juul er jo desværre lige død. Jeg kan huske, at første gang jeg mødte hende, det var inde på Danmarks Radio. Vi skulle optræde i et eller andet TV-program. Lige inden vi skulle optræde, snakkede vi lidt sammen. Jeg havde jo ikke mødt hende før. Hun havde i hvert fald ikke skrevet så meget på det tids-

SAMTALE MED HENRIK NORDBRANDT

punkt. Og så sagde hun til mig, lige inden vi skulle ind: »Sig mig, hvordan bliver man en rigtig digter?« Så sagde jeg: »Ved du hvad? Det tror jeg udmærket godt, du selv kan finde ud af«.

Ja, for det er jo også fuldstændig vanvittigt at skulle besvare for en anden.

Ja, hun havde jo også ment det som en spøg, selvfølgelig.

Ja, selvfølgelig.